CULTURE AND HISTORY Nr. 02
November 2026

Hvem gifter vi os med?

En undersøgelse af følelsesnormer i danske ægteskabsannoncer fra 1855 til 1920

Af:
Sidsel Lysdal Jespersen
Historie

ABSTRACT: It is commonly believed that the tradition of marrying for practical reasons changed through the emergence of new emotional standards towards marrying based on romantic feelings. However, historical sources show that practical reasons and romantic feelings often coexisted. Employing a historical approach to emotion, this paper explores what role emotions played in various Danish matrimonial advertisements dating from 1855 to 1920. It shows that love, romantic feelings, morality, social status and economy, played an intertwined part in finding a spouse in Denmark.

NØGLEORD: matrimonial advertisements, history of emotions, Denmark, emotionology.

Indledning

> ”En ældre Herre, som sidder i et ikke ganske ringe Embede med c. 1600 Dalers aarligt Indtægt, ønsker, da han nødig vil leve alene, istedetfor at holde en Husholderske, at gifte sig med en tækkelig ung Dame af godt Rygte. […]” (Jyllandsposten 1871).

> ”Dannet, præsentabel Herre (32 Aar, Arkitekt) kunde ønske Bekendtskab, for senere Ægteskab, med en fin, kultiveret Dame af det gode Selskab (Alder 30-35). […]” (Nationaltidende 1919).

I ovenstående uddrag af ægteskabsannoncer søger herrerne med omtrent 50 års mellemrum en kvinde at gifte sig med. En væsentlig forskel er, at annoncøren fra 1871 søger en kvinde, der er klar til omgående ægteskab, hvorimod herren i 1919 ønsker at lære en kvinde at kende, hvorefter der senere kan indgås et giftermål. På trods af forskellen i tid, anvender begge annoncører deres erhverv og moral for at *brande* sig selv. Ingen af mændene angiver romantisk kærlighed som en væsentlig motivation for ægteskab, på trods af, at idealet om ægteskab i Danmark fra midten af 1800-tallet i stigende grad var baseret på forestillinger om forelskelse og romantisk kærlighed. Hvor ægteskabet tidligere primært havde fungeret som en politisk og økonomisk kontrakt mellem to slægter, var normerne for ægteskabsindgåelse i slutningen af det 18. århundrede til midten af 1800-tallet under forandring (Christiansen og Nielsen 2002: 10). Virkeligheden er dog sjældent sådan, at et fænomen uden videre udskifter et andet. Forskere har allerede bidraget med undersøgelser til at nuancere det historiske fornufts- og kærlighedsægteskab i bl.a. Frankrig, Holland og Skotland, men en sådan undersøgelse i en dansk kontekst mangler stadig (Goodman 2005; Gaillard 2024; Stokvis 2011; Barclay 2011). Med afsæt i dette er det interessant at undersøge, hvilke værdier, følelser og personlige egenskaber der i løbet af det 19. og 20. århundrede i Danmark blev vægtet i valget af en kommende partner.

At undersøge ægteskabsannoncer i et følelseshistorisk perspektiv er interessant, da det tager højde for følelsernes foranderlighed og betydning på tværs af tid og sted. Idet man beskæftiger sig med følelseshistorie, er det dog væsentligt at skelne mellem individers faktiske følte følelser og et samfunds følelsesnormer samt samspillet herimellem. Hvorvidt det er muligt at få adgang til de reelle

følelser, er imidlertid ofte en hæmsko for det følelseshistoriske arbejde. En historisk analyse af følelser, kan imidlertid hjælpes på vej ved at undersøge følelsesnormer i et samfund (Frevert 2011: 24).

Hidtidig forskning peger på, at der i flere tilfælde ikke var en overensstemmelse mellem samfundets normer og de reelle handlinger ved ægteskabsindgåelse. Artiklens formål er at analysere danske ægteskabsannoncer med henblik på at afdække, hvilken rolle følelser spillede i søgningen efter en kommende ægtefælle. Samtidig vil den også teste, hvorvidt en sameksistens af romantiske følelser og praktiske foranstaltninger var gældende i danske ægteskaber. For at undersøge dette, vil ægteskabsannoncer udgivet i byerne København, Århus og Ålborg i perioden 1855-1920 blive anvendt.

'Erobrede' kærligheden virkelig ægteskabet?

Det følelseshistoriske forskningsfelt har i løbet af de sidste fem årtier været under udvikling. Feltet blev ført an af Stearns og Stearns, Reddy og Rosenwein, der fra 1980'erne udfordrede og udvidede den hidtidige forståelse af følelser (Reddy 1997; Rosenwein 2002; Stearns og Stearns 1985). Stearns og Stearns ledte an med et følelsesbegreb, hvor de argumenterede for, at følelsesnormer er kulturelt forankrede. Dog afskrev de ikke den hidtidige forståelse af følelser som var rodfæstet i biologien, da de understregede, at både krop og sind har indflydelse på oplevelsen af en følelse (Stearns og Stearns 1985: 813). Denne kulturelle og historiske tilgang til følelsesbegrebet er op til i dag fortsat den toneangivende indenfor det følelseshistoriske forskningsfelt, hvorfor denne artikel også anvender en sådan forståelse.

Coontz har i flere årtier forsket i familie- og ægteskabshistorie, og hun har i den forbindelse argumenteret for, at det moderne ægteskab er en ustabil institution. Sat på spidsen, hævder hun, at kærlighed 'erobrede' ægteskabet og derfor bidrog til at underminere ægteskabet. Op til denne 'erobring' var ægteskabet primært en praktisk foranstaltning, der bestod af diverse politiske, økonomiske eller produktionsmæssige forpligtelser. Mod slutningen af 1700-tallets Europa begyndte nye normer, ideer og forventninger til ægteskabet dog at sprede sig, hvorfor det nye kulturelle ideal for giftermål blev, at forelskelse og kærlighed skulle være motivationen for ægteskab. I praksis foregik dette skifte i den ægteskabelig adfærd dog over lang tid og var mere 'flydende' end dikotomien,

fornuft eller kærlighed, antyder (Christiansen og Nielsen 2002: 10; Coontz 2005: 5, 9; Vallgårda 2020: 12-14).

1800- og 1900-tallets ægteskabsannoncer har længe været undersøgt og diskuteret blandt historikere, dog primært i et vestligt perspektiv.[1] Barclay og Goodman er nogle af de forskere, der har bidraget til at nuancere den historiske overgang i motivationen for ægteskab. Et af deres argumenter er, at fornuft og kærlighed ikke blot udskiftede eller udelukkende hinanden, men i mange tilfælde var simultant til stede (Barclay 2011: 4, 94-95; Goodman 2005: 162). Mere konkret viser en undersøgelse af hollandske ægteskabsannoncer fra 1825-1925, at formue, stabilitet og partnerens slægt spillede en markant rolle ved indgåelse af giftermål. Dog var kærlighed også en accepteret motivation for giftermål, men ikke i en sådan grad, at økonomi og andre materielle fordele blev tilsidesat (Stokvis 2011: 376, 379). Ligeledes viser et studie i franske ægteskabsannoncer op til slutningen af det 19. århundrede, at der stadig var stor vægt på økonomi og sociale elementer, og først efter 1. verdenskrig blev romantiske følelser sidestillet med økonomi ved indgåelsen af ægteskab (Gaillard 2024: 527).

Det er uundgåeligt at forholde sig til køn i undersøgelsen af ægteskabets historie, eftersom forventningerne til kønnenes følelsesmæssige udtryk har varieret gennem tiden. Shields har i flere årtier forsket i køn og følelser, og hun argumenterer for, at følelser er en kraftfuld 'valuta', der kan skabe og opretholde sociale magthierarkier. Hun konceptualiserer denne 'mekanisme' med det komplementære kønsbegreb, idet hun understreger, at forventninger til det kvindelige følelsesbegreb blev tilpasset mandens følelsesliv, og ikke som tidligere, var baseret på en naturlig hierarkisk orden (Shields 2007: 92-93, 97–98). Sturkenboom har ligeledes forsket i køn og følelser, og i den forbindelse har hun nuanceret forståelsen af den traditionelle vestlige følsomme kvindefigur (Sturkenboom 2000: 56, 69). Disse forståelser og argumentationer hviler på idéen om et mandligt og et kvindeligt køn, hvilket også er den vinkel som artiklen anvender. Hertil udelukkes det dog ikke, at der i samtiden kan have været flere forskellige måder at forstå og udøve køn på.

[1] En afvigelse fra dette mønster er en undersøgelse af ægteskabsannoncer fra Indien, dog publiceret i engelske aviser (Anand 1965).

Ægteskabet som institution har ikke været en konstant på tværs af tid, men der har igennem historien været forskellige årsager og motivationer for giftermål. Ligeledes har der været forskellige forventninger til køns udtrykte følelser i forbindelse med ægteskab. Følelsesnormer, hvad samfundet forventer, at individer føler og udtrykker, er ikke nødvendigvis overensstemmende med individers faktiske følte følelser. Danske ægteskabsannoncer fra det 19. og 20. århundrede er fortsat et forholdsvis underbelyst felt, hvorfor artiklen har til formål at afhjælpe denne mangel.[2] Artiklen efterprøver derfor, om argumentet om, at praktiske foranstaltninger og romantiske følelser har eksisteret side om side, også var tilfældet i en dansk kontekst. Dermed udfordrer den antagelsen om, at kærlighed som norm for ægteskabsindgåelse var den reelle motivation hos individer.

Følelsesnormer og individuelle følelser

Stearns og Stearns' *emotionology* er en anvendelig ramme og metode til at tilgå og analysere følelser i et historisk perspektiv. Emotionologien omfavner de emotionelle standarder og normer, som personer i en bestemt gruppe eller samfund på et givent tidspunkt, forsøger at opretholde og stræbe efter i deres egen oplevelse og udtryk af følelser (Stearns og Stearns 1985: 813). Det er derfor ikke ualmindeligt, at følelsesnormer ændrer sig over tid. Et andet metodisk og analytisk værktøj indenfor følelseshistorien, er Karen A. A. Vallgårda og Katrine R. Larsens *emotional echoes*. Ekkoerne er et udtryk for de følelser, forventninger og ønsker, der bliver kommunikeret, spejlet og udtrykt mellem mennesker. Hvis det antages, at følelser og oplevelser er formet af kultur, kan ekkokamrene forstås som en afspejling af den kultur de opstår i (Vallgårda og Larsen 2021: 226, 247). Udover at tage afsæt i det kulturelle følelsesbegreb, anvender jeg i artiklen et udvidet følelsesbegreb, der strækker sig ud over de traditionelle følelsesord, såsom kærlighed og had. Årsagen til dette er at omfavne, inkludere og nuancere hvilke følelser og værdier, som blev anset som nødvendige hos en kommende ægtefælle.

60 danske ægteskabsannoncer

Kildematerialet til denne undersøgelse bygger på 60 ægteskabsannoncer fordelt på 13 forskellige aviser indhentet gennem Mediestream. I alt er der udvalgt 30 annoncer fra aviser udgivet i Århus og

[2] Der findes dog et studie af Helge Andersen om danske ægteskabsannoncer (Andersen 1958).

Ålborg og København i perioden 1855-1875 samt 30 annoncer fra de samme byer i perioden 1900-1920.[3]

Mediestreams digitale søgedatabase er blevet anvendt til at finde ægteskabsannoncerne. Databasen indeholder digitaliserede og OCR-scannede (Optical Character Recognition) aviser fra Danmark fra år 1666 og frem til nu. I det indledende kildearbejde blev det tydeligt, at mange af de relevante søgeord, såsom: "avertissement", "efterretning", "ægteskab ønskes", "ægteskab" og "ægteskabstilbud", resulterede i for mange hits, der ikke var brugbare for undersøgelsens karakter. På den baggrund blev "ægteskabstilbud" udvalgt som det endelige søgeord. Samtidig var resultaterne omkring årene før 1855 for fragmenterede til at kunne anvendes som kilde til undersøgelsen, hvorfor de to tidsperioder 1855-1875 og 1900-1920 blev valgt.[4] I et forsøg på at skabe en vis geografisk repræsentativitet, er aviser fra København, Ålborg og Århus anvendt.

Ægteskabstilbud.

En dannet, ung Herre i en selvstændig Stilling önsker at indlade sig i Ægteskab med en Dame, der er i Besiddelse, af Formue hvorved deres mulige Forening yderligere sikkres. Hans Ubekjendtskab til de herværende Forhold har bragt ham til gjennem Avisen at see dette sit Önske realiseret. Reflecterende bedes om inden 8 Dage, ved en paa Adressecomptoiret indlagt Billet, mrk. A. B. 14, nærmere at opgive under hvilke Forhold nöiere Bekjendtskab vil kunne gjöres og at forsyne den med en særegen Underskrift. Gjensidig Discretion er en Selvfölge.

Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger, 02.08.1858

En Dame i 30rne, høj, lys og musikalsk, meget livlig, ønsker Bekendtskab med en dannet og respektabel Herre i sat Alder. Billet mrkt. „Alvor" modt. Aakio.ken, Aaboulevard 50.

Folkets Avis – København, 26.01.1900

Ovenstående annoncer er henholdsvis fra *Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger* fra 1858 og fra *Folkets Avis* fra 1900. Her ses en tydelig forskel i mængden af ord, da annoncen fra 1858 indeholder 87 ord, mens den anden består af 28 ord. Denne tendens lader til at have en periodisk forankring, idet annoncernes længde bliver kortere med tiden. I kildematerialet er denne kontrast tydeligst i de Københavnske annoncer, hvorimod samme kontrast ikke kan observeres i aviserne fra Århus og Ålborg. En årsag til de kortere annoncer kan være en øget pris for annoncering, men det

[3] Aviserne inkluderer: *Nordjyllands Social-Demokrat, Nationaltidende, Kongelig privilegeret Aarhus Stifts-Tidende, Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger, Jyllandsposten, Folkets Avis, Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende, Dags-Telegraphen, Dagbladet (København), Aftenbladet, Aarhuus Stifts-Tidende, Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis forsendes med Brevposten, ifølge Kongelig allernaadigst Bevilling* og *Aalborg Amtstidende*.
[4] "ægteskabstilbud" gav ingen hits før 1840.

har ikke været muligt at få denne påstand bekræftet. Hvorvidt det er tilfældigt, at længden på annoncerne aftager med tiden, kan dog ikke uden videre konkluderes, da kildematerialet kun er et lille udsnit af alle ægteskabsannoncerne fra perioden. I og med, at denne artikel kun tager udgangspunkt i 60 annoncer, er der derfor også mulighed for, at undersøgelsen havde givet andre resultater, hvis andet kildemateriale havde været anvendt.

For at overskueliggøre de 60 ægteskabsannoncers indhold er der anvendt kvantitativ dataanalyse til at fremstille en simpel tabel, hvor annoncernes indhold er blevet transskriberet, fortolket og kategoriseret. Baseret på efterspurgte værdier i annoncerne, er der udarbejdet fire kategorier, nemlig: gemytlige, huslige, moralske og økonomiske værdier. En annonce er placeret i en kategori, hvis ord og fraser i annoncen peger i den retning. Eksempelvis kategoriseres "huslig", "oprigtig husholderske", "forstår sig på husvæsen" som huslige værdier og "blid karakter", "kærlig karakter", "varmhjertet" og "rolig" kategoriseres som gemytlige værdier. I tabellerne 1-3 angiver "gemyt", "huslig" og "moralske" derfor det antal af annoncer, hvis indhold er blevet kategoriseret i en af disse. Tabel 4 er baseret på i hvilken grad, annoncøren har krav til formue. I tabellerne er der angivet N/A, hvis en annoncør ikke efterspurgte en af de givne værdier.

Gemytlige værdier	**Antal**
1855-1875	*30*
gemyt	10
N/A	20
1900-1920	*30*
gemyt	6
N/A	24
i alt	*60*

Tabel 1. Hyppighed af gemytlige værdier fordelt på år. n=60

Huslige værdier	**Antal**
1855-1875	30
huslig	6
N/A	24
1900-1920	30
huslig	1
N/A	29
i alt	*60*

Tabel 2. Hyppighed af huslige værdier fordelt på år. n=60

Moralske værdier	Antal
1855-1875	30
moralsk	13
N/A	17
1900-1920	30
moralsk	9
N/A	21
i alt	*60*

Tabel 3. Hyppighed af moralske værdier fordelt på år. n=60

Økonomiske værdier	Antal
1855-1875	30
hvis muligt	3
irrelevant	4
formue	18
N/A	5
1900-1920	30
irrelevant	3
formue	12
N/A	15
i alt	*60*

Tabel 4. Hyppighed af økonomiske værdier fordelt på år. n=60

Den følgende analyse bygger på den hidtidige forskning samt relevant følelsesteori og er opbygget således: Først følger et afsnit om det historiske danske ægteskab i bred forstand. Derefter undersøges det, hvem annoncørerne var, og hvorfor de annoncerede efter en ægtefælle, hvilke værdier de eftersøgte, og hvilken type forbindelse de ønskede, hvis de ikke søgte efter umiddelbart ægteskab. Formålet er at belyse, hvilken rolle følelser spillede i ægteskabsannoncerne, og at teste hvorvidt romantik og fornuft sameksisterede, når danskere indgik ægteskab.

Ægteskabet i en dansk kontekst

I løbet af 1700- og 1800-tallet forandrede det danske samfund sig i retning af et kapitalistisk samfund, hvorfor det hidtidige arbejdsfællesskab og den gensidige afhængighed mellem kvinde og mand også ændrede sig (Løkke og Jacobsen 1986, 13). I takt med disse forandringer udviklede normen for ægteskabsindgåelse sig også. Den offentligt udtrykte norm for giftermål blev i højere grad forankret i romantiske følelser, altså en forventning om, at kærlighed var styrende for valget af ægtefælle. Forskningen peger dog på, at praksis ofte var en kombination af den romantiske norm og ældre traditioner, såsom praktiske foranstaltninger og økonomi, hvilket artiklen undersøger i en dansk kontekst (Goodman 2005; Gaillard 2024; Stokvis 2011; Barclay 2011). Ægteskabsnormerne, samt forventninger til køn og følelser, var i høj grad bestemt af ens sociale status, men der er fortsat uenighed blandt forskere om, i hvilket samfundslag romantiseringen af ægteskabet udsprang (Vallgårda 2020, 12). I en dansk kontekst er et synspunkt, at romantiseringen opstod hos borgerskabet i

løbet af 1800-tallet, hvorefter de nye idéer og forventninger spredte sig til resten af samfundet (Christiansen og Nielsen 2002, 10).

Selvom motivationen for giftermål havde ændret sig, var der fortsat en interesse i at finde en partner, som passede til ens egen stand og økonomi. Som en konsekvens af det kapitalistiske samfund og specialiseringen af industrien, især indenfor landbruget, blev kvinden og mandens arbejde skarpt opdelt. En stor del af kvindens tidligere arbejdsopgaver blev overtaget af industrien, hvor hun derefter blev overladt til husarbejde, som bl.a. indebar vask, rengøring, madlavning og børnepasning. Kvinden blev således placeret i baggrunden, og manden fremstod nu alene som familiens overhoved. Manden var forsørger og kvinden var husmor (Løkke og Jacobsen 1986: 71).

Hvem annoncerer efter en ægtefælle?

Ud af de 60 ægteskabsannoncer er der 51 annoncer, der er afsendt af mænd og ni afsendt af kvinder. Der kan dog observeres en ændring i kønsfordelingen spredt over de to undersøgte perioder (tabel 5).

Kønsfordeling	**Antal**
1855-1875	*30*
k	1
m	29
1900-1920	*30*
k	8
m	22
i alt	*60*

Tabel 5. Kønsfordelingen i de to perioder. n=60

I undersøgelsens tidlige periode, 1855-1875, er der kun én annonce indsendt af en kvinde, hvorimod otte kvinder indsendte en annonce i den senere periode, 1900-1920. Dette kan tyde på, at kvinders annoncering efter ægteskab i højere grad var blevet en accepteret praksis ved overgangen til det 20. århundrede. Det øgede antal af kvindelige annoncører, kan dog muligvis også blot være en tilfældighed, idet bevidste og ubevidste til- og fravalg altid vil være en del af at udvælge kildemateriale.

I sidste halvdel af 1800-tallet er der en tendens til, at man benytter ægteskabsannoncer, hvis man ikke har mulighed for at finde en ægtefælle gennem sit eksisterende netværk.

Årsag	Antal
1855-1875	*30*
ikke leve alene	1
mangel på bekendtskab	13
N/A	16
1900-1920	*30*
ensom	1
mangel på bekendtskab	1
N/A	28
i alt	*60*

Tabel 6. Årsag til annoncering efter ægtefælle. n=60

Som det fremgår af tabel 6, undlader mange annoncører i starten af det 20. århundrede at forklare, hvorfor de søger ægteskab gennem annoncering. Fra 1855-1875 angiver næsten halvdelen (13 personer ud af 30), at de annoncerer gennem avisen, fordi de mangler bekendtskab: "[…] søger af Mangel på Bekjendtskab at indgaa Ægteskab […]".[5] At annoncere på baggrund af manglende bekendtskab kan også observeres i de hollandske ægteskabsannoncer (Stokvis 2011: 379). Hvorvidt årsagen til annoncering efter ægteskab fra 1900-1920 også var, at man manglede bekendtskab, kan imidlertid ikke konkluderes ud fra kildematerialet. Hvor det hidtil havde været normalt at finde en fra sin egen egn, eller at lade familien finde et passende parti, blev det i højere grad op til de unge selv at finde en partner (Løkke og Jacobsen 1986: 27, 93). En måde at finde en ægtefælle på i 1800- og 1900-tallets mobile samfund, var netop ved at annoncere i avisen, hvor der var mulighed for at række ud over sit eget netværk.

Flere annoncører lægger vægt på, at deres annonce skal betragtes med seriøsitet, da de både afskriver useriøse svar samt lover fortrolighed: "Gjensidig Discretion er en Selvfölge",[6] "[…] og for Taushed garanteres, Dette er oprigtigt ment"[7] og "Spøg frabedes".[8] Ud af de 60 annoncer nævner 28 af

[5] *Dags-Telegraphen (København)*, 04.02.1868.
[6] *Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger*, 02.08.1858.
[7] *Jyllandsposten (1871-1937)*, 16.12.1873.
[8] *Folkets Avis - København (1897-1928)*, 26.01.1900.

annoncørerne, at diskretion eller tavshed forsikres. Denne praksis bliver formindsket med tiden, da der fra 1855-1875 er 19 annoncer, der lægger vægt på disse løfter, mens der kun er 9 i perioden fra 1900-1920. I overensstemmelse med de færre forekomster af årsagen til ægteskabsannoncering mod slutningen af 1800-tallet samt faldet i forsikringen om tavshed og seriøsitet, tyder det altså på, at ægteskabsannoncer som praksis først normaliseres efter 1875 og ikke tidligere, som det eksempelvis er blevet observeret i Holland (Stokvis 2011: 383).

Hvem leder annoncørerne efter?

Umiddelbart burde man forvente, at 1800- og 1900-tallets ægteskabsannoncer afspejlede en tid, hvor romantiske følelser var den grundlæggende motivation for indgåelse af ægteskab. Dog, som det tidligere er blevet understreget, er det ikke givet, at følelsesnormer og de faktiske oplevede følelser, er de samme. Da det har været muligt at kategorisere efter bestemte værdier hos en kommende ægtefælle, tyder det på, at der har været en form for *emotional echo* blandt annoncørerne (tabel 1-4). Ekkoet kan ses som en reproduktion af de ægteskabsnormer, der var dominerende i samtiden, hvorfor det umiddelbart er forventeligt, at der i annoncerne ville være meget vægt på, at romantiske følelser skulle være til stede. Denne reproduktion er dog ikke en en-til-en spejling af samfundets normer, men nærmere noget midt imellem normer og individers handlinger, idet ekkoet netop opstår på tværs af individer, oplevelser og forventninger til dem. Med tidligere forskning og nuanceringen af kærligheds- og fornuftsægteskabet in mente, er det derfor heller ikke så bemærkelsesværdigt, at de mest forekommende ekkoer blandt annoncørerne var vigtigheden af moralske, gemytlige og økonomiske værdier i deres søgen efter en kommende ægtefælle, og altså ikke muligheden for at udvikle et kærligt og romantisk forhold. Jævnfør tabel 1-4, kan der generelt observeres et fald inden for alle kategorierne over tid.

De moralske værdier

Som det fremgår af tabel 3 lægger 22 ud af de 60 annoncører vægt på moralske værdier. En annoncør fra 1860 ønsker, at hans kommende ægtefælle både skal være ung og dannet: ”[…] derimod maa hun være ung, af god Familie og besidde almindelig Selskabsdannelse samt et behageligt Ydre”.[9] En

[9] *Dagbladet (København)*, 29.03.1860.

anden annoncør søger: "[…] en dannet Pige paa samme Alder; hun maa fremfor Alt være i besiddelse af en god Charakteer".[10] Ligeledes er "[…] dannet Dame i gode Kaar",[11] "[…] en fin, kultiveret Dame af det gode Selskab"[12] og "[…] borgerlig Dame"[13] andre eksempler på samme fokus på moralske dyder. At det er personlighedstræk, som hviler på at besidde moralske dyder og eventuelt at komme fra en god slægt, der ønskes blandt nogle annoncører, flugter med samtidens tidligere forventninger til indgåelse af ægteskab. Selvom normen og forventningerne til ægteskabsindgåelse ikke længere udelukkende var baseret på familiens ry og andre praktiske foranstaltninger, er der fortsat omkring en tredjedel af annoncørerne i undersøgelsens sene periode, der finder moralske dyder og familiære bånd relevant ved indgåelse af ægteskab.

De gemytlige værdier

Som redegjort for tidligere, blev kvindens rolle i familien i løbet af 1800-tallet forskubbet fra at være husstandsoverhoved i samarbejde med manden, til at skulle varetage husarbejde, børnepasning og madlavning. Derudover blev det også kvinders rolle at opretholde intimiteten samt det nære i familien, hvorfor hun var midtpunktet for familiens følelsesliv (Løkke og Jacobsen 1986, 48). De mandlige annoncører søger en kvinde, som blandt andet er: "[…] og af en kjærlig og blid Charakteer",[14] "[…] men maa være være af et roligt og fredsommeligt Gemyt […]",[15] "[…] men kun til en ærlig Villie til at skabe et hyggeligt Hjem",[16] "[…] som vil være i Moders Sted for mine Børn"[17] og "[…] og varmhjærtet […]"[18]. Disse blot få uddrag understreger, at det blev forventet, at kvindens rolle var at varetage omsorgen, roen og at skabe en kærlig atmosfære i hjemmet. Gemytlige værdier bliver

[10] *Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis forsendes med Brevposten, ifølge Kongelig allernaadigst Bevilling (1830-1885)*, 23.07.1866.
[11] *Nationaltidende (1876-1931)*, 23.11.1919.
[12] *Nationaltidende (1876-1931)*, 23.11.1919.
[13] *Jyllandsposten (1871-1937),* 06.02.1900.
[14] *Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis forsendes med Brevposten, ifølge Kongelig allernaadigst Bevilling (1830-1885)*, 17.03.1870.
[15] *Jyllandsposten (1871-1937)*, 12.10.1871.
[16] *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende (1833-1935),* 04.03.1904.
[17] *Jyllandsposten (1871-1937)*, 16.12.1919.
[18] *Jyllandsposten (1871-1937)*, 16.12.1919.

ekkoet blandt annoncørerne samt, at de kobler sig til den emotionologi, der omkransede forventningerne til og normerne for indgåelse af ægteskab.

De huslige værdier

Hertil er det også interessant at undersøge de huslige værdier ud fra et kønnet perspektiv, da det i annoncernes samtid var forventet, at kvinden enten selv skulle varetage husholdningen eller stod for at udlicitere det praktiske arbejde. Derfor er det opsigtsvækkende og altså ikke forventeligt, at de huslige værdier kun er italesat og ønsket blandt syv ud af de 60 annoncører. Som vist tidligere er følelser kønnede og forskningen understøtter, at kvinden og manden blev tillagt hver deres sfære alt efter, hvilke følelsesnormer, der blev forventet af dem på baggrund af deres køn (Shields 2007: 97; Sturkenboom 2000: 66). For at give et mere realistisk billede af fordelingen, kan man derfor fjerne de ni kvindelige annoncører, hvorefter fordelingen er, at syv ud af 51 mandlige annoncører efterspørger huslige værdier, hvilket dog fortsat er en lille andel (se tabel 2 og 5). Mændene søger en "huslig"[19] kvinde og det er vigtigt, "[…] at hun forstaaer sig paa Husvæsen […]".[20] At sådanne værdier bliver efterspurgt, er et udtryk for, at datidens samfundsnormer om kvinder og mænd, blev efterlevet. Igen er det dog interessant, at der ikke er flere annoncører, der eksplicit efterspørger sådanne værdier. Måske er dette et udtryk for en begyndende ændring i en samfundstendens, eller også illustrerer det blot den indlejrede og iboende forventning til kvinden om, at hun tilhørte hjemmet og derfor også de arbejdsopgaver, der knytter sig hertil.

De økonomiske værdier

Halvdelen af alle annoncørerne ønsker, at deres kommende ægtefælle skal være i besiddelse af en formue (tabel 4). Yderligere er der 10 andre, som peger på, at formue er velkommen, men ikke et krav, eller pointerer, at formue er irrelevant hos ægtefællen. Tilsammen er der 40 annoncører, der omtaler formue i deres annonce. Dette dækker både over annoncører, der ser formue som irrelevant, relevant eller at det ville være et ekstra gode. Det store fokus på, at kvinder også skal bidrage

[19] *Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger,* 22.03.1856, *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende,* 21.12.1864; *Dags-Telegraphen (København),* 04.02.1868; *Jyllandsposten (1871-1937)*, 06.02.1900
[20] *Jyllandsposten (1871-1937),* 12.10.1871

økonomisk til det kommende ægteskab, bygger formentlig på tidligere tiders forventning til begge parters økonomiske sikring af deres fremtidige ægteskab. I overensstemmelse med den hidtidige forskningen, er det ikke bemærkelsesværdigt, at der blandt danske annoncører fortsat er et stort fokus på økonomiske ressourcer i sidste halvdel af 1800-tallet: "[…] der er i Besiddelse af nogle Tusinde Daler til at befodre hans Fremadstræben til fælles Vei" ,[21] "[…] som er i Besiddelse af Formue",[22] "[…] en formuende Herre" ,[23] "[…] helst en, der har en lille Kapital, som kunde anvendes til at udvide Forretningen med".[24] I flere tilfælde er summen af de efterspurgte formuer op til fortolkning. Dog er der et par annoncører som nærmere søger et lån fremfor en ægtefælle: "[…] som eier mindst 7 a 8000 Rd. […]",[25] "[…] der enten har en Landeiendom eller Midler til at forpagte en saadan",[26] […] med en disponibel Kapital 15 à 30,000 Kr.".[27] At efterspørge kapital eller reel formue, er gældende for både annoncører i perioden 1855-1875 samt i 1900-1920.

Selvom kærlighed var blevet en legitim årsag til giftermål og i stigende grad var samfundsnormen, viser kildematerialet, at der fortsat var mange, der vægtede økonomi i deres søgen efter en ægtefælle. I overensstemmelse med forskningsresultater fremført af bl.a. Barclay, Goodman og Gaillard understreger artiklen, at overgangen fra fornufts- til kærlighedsægteskabet er et unuanceret narrativ. Kærlighed og romantiske følelser erstattede ikke udelukkende den praktiske motivation for indgåelse af et giftermål, men sameksisterede i flere tilfælde (Barclay 2011: 94; Gaillard 2024: 526–27; Goodman 2005: 162).

[21] *Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger*, 22.03.1856.
[22] *Dags-Telegraphen (København),* 06.11.1864.
[23] *Dags-Telegraphen (København),* 10.01.1873.
[24] *Aftenbladet (København) (1887-1959),* 18.01.1905.
[25] *Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger,* 12.04.1862.
[26] *Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis forsendes med Brevposten, ifølge Kongelig allernaadigst Bevilling (1830-1885)*, 19.03.1869.
[27] *Aarhuus Stifts-Tidende (1871-1989),* 08.01.1907

Bekendtskab eller ægteskab?

En interessant og ret tydelig udvikling, der fremgår i kildematerialet, er et skifte i, hvad annoncørerne overordnet søger. Alle annoncerne er indrykket som "ægteskabstilbud", men der en alligevel en variation i, hvorvidt annoncørerne søger et omgående ægteskab eller først et bekendtskab.

Formål	Antal
1855-1875	*30*
bekendtskab	1
indlede forbindelse	1
livsledsagerinde	10
ægteskab	18
1900-1920	*30*
bekendtskab	17
forbindelse	1
husbestyrerinde	1
korrespondere	4
ægteskab	7
i alt	*60*

Tabel 7. Formålet med ægteskabsannoncen. n=60

Som det fremgår af tabel 7, er der 25 annoncer, hvor ægteskab er hovedformålet med annonceringen: "[…] ønsker at indlade sig i Ægteskab […]"[28] og "[…] ønsker at indgaae Ægteskab".[29] Tæt på halvdelen af alle annoncører søger altså en partner, hvormed de straks kan indgå ægteskab. Hvis man tilføjer alle dem, der søger en livsledsagerinde, er der i alt 35 annoncører, der ensidigt søger ægteskab. Villigheden til at indgå ægteskab uden forudgående kendskab eller ønske herom, ligger umiddelbart langt fra samtidens forventninger til den romantiske ægteskabsindgåelse.

I perioden mellem 1875-1900 sker der en forandring i, hvad annoncørerne efterspørger. I undersøgelsens sene periode, er der nemlig en overvægt af annoncører, der søger bekendtskab, for senere at

[28] *Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger*, 20.07.1855.
[29] *Aalborg Stiftstidende og Adresse-Avis forsendes med Brevposten, ifølge Kongelig allernaadigst Bevilling (1830-1885),* 01.06.1871.

se, om dette kan føre til ægteskab (tabel 7): "[…] søger Bekendtskab med en pæn, formuende, helst enligstillet Dame […]"[30] og "[…] ønsker at stifte Bekendtskab med en ældre Pige eller ung Enke i samme Alder".[31] Når annoncørerne ikke eksplicit nævner, at de straks ønsker et ægteskab, kan man formode, at dette er en måde at afsøge, hvorvidt der kan opstå kærlighed. Hos andre annoncører fremgår det tydeligt, at der er et ønske om at lære hinanden at kende inden der indgås ægteskab: "[…] ønsker at gøre Bekendtskab med en jævnaldrende Dame af Bondestanden, med Formue uden Paahæng for med hende, dersom Sympati kan opnaas, at danne et Hjem",[32] "[…] ønsker at korrespondere med en pæn ung Pige i 25 a 30 Aars Alderen for senere Ægteskab"[33] og "Bekjendtskab for senere Ægteskab […]".[34] Mange ægteskabsannoncer i den sene del af undersøgelsesperioden, 1900-1920, lægger altså vægt på at lære hinanden at kende inden et potentielt ægteskab. Dette er endnu en indikation på, at normen og idealet omkring ægteskab baseret på romantiske følelser sameksisterede med praktiske og økonomiske hensyn.

Konklusion

Denne artikel har undersøgt, hvilken rolle følelser spillede i søgningen efter en kommende ægtefælle i danske ægteskabsannoncer fra 1855-1920 samt efterprøvet, hvorvidt romantiske følelser og praktiske foranstaltninger sameksisterede i en dansk kontekst. Ud fra det undersøgte kildemateriale, kan det konkluderes, at der snarere var tale om en transition til en ny norm for ægteskabsindgåelse, hvor forskellige værdier og forventninger var simultant til stede. I overensstemmelse med tidligere forskeres nuancering af overgangen fra fornufts- til kærlighedsægteskabet, påviser artiklen, at narrativet om denne overgang er en unuanceret fortælling i en dansk kontekst.

Normerne for indgåelse af ægteskab skiftede karakter og betydning i løbet af 1800- og 1900-tallets Danmark. Dette resulterede dog ikke i et udelukkende fokus på romantiske følelser, da praktiske foranstaltninger fortsat var vægtet højt ved indgåelse af giftermål. Først efter overgangen til 1900-tallet, tyder det på, at den nye romantiske norm for ægteskabsindgåelse i højere grad også blev

[30] *Folkets Avis - København (1897-1928),* 26.01.1900.
[31] *Aalborg Amtstidende (1889-1971),* 11.09.1901.
[32] *Nordjyllands Social-Demokrat (1905-1945),* 04.04.1911.
[33] *Aalborg Amtstidende (1889-1971),* 27.02.1917.
[34] *Jyllandsposten (1871-1937),* 16.12.1919.

efterlevet, dog i sameksistens med praktiske foranstaltninger. Ud fra kildematerialet og undersøgelsen af annoncørernes efterspurgte værdier, kan det udledes, at der har været et følelsesmæssigt ekko. Flere værdier og ønsker går nemlig igen på tværs af annoncerne, og dette ekko kan derfor antages at være et produkt af et samspil af annoncørernes ønsker og samfundets normer. Eksplicit og helt ordret spiller følelsesord dog ikke en markant rolle i ægteskabsannoncerne. I kildematerialet fremgår det, at flere af de mandlige annoncører efterspørger kvinder, der besidder følelser og egenskaber relateret til bl.a. omsorg og nærhed. Samme mønster kan konkluderes for de huslige værdier, da disse også var knyttet til kvinden.

Generelt viser det undersøgte kildemateriale, at den romantiske norm for ægteskabsindgåelse ikke uden videre erstattede den foregående tids økonomiske og praktiske hensyn. Artiklen understøtter dermed tidligere forskeres nuancering af kærlighedens 'erobring' af ægteskabet, og viser derfor, at overgangen fra fornuft til kærlighed i praksis var mere flydende end dikotomien fornufts- og kærlighedsægteskab antyder.

Litteraturliste

- Anand, K. 1965. "An Analysis of Matrimonial Advertisements". *Sociological Bulletin* 14(1):59–71. doi.org/10.1177/0038022919650106.
- Andersen, Helge. 1958. "An Analysis of 777 Matrimonial Want Ads in Two Copenhagen Newspapers". *Acta Sociologica* 3(1). doi:10.1177/000169935800300116.
- Barclay, Katie. 2011. *Love, Intimacy and Power: Marriage and Patriarchy in Scotland, 1650–1850*. Manchester University Press. doi.org/10.7228/manchester/9780719084904.001.0001.
- Christiansen, Palle Ove, og Svend Nielsen, red. 2002. *Kærlighedens ansigter: fra førromantik til vore dage*. Folkemindesamlingens kulturstudier. København: C.A. Reitzel.
- Coontz, Stephanie. 2005. *Marriage, a History: How Love Conquered Marriage*. New York, NY: Penguin Books.
- Frevert, Ute. 2011. *Emotions in History - Lost and Found*. Budapest, New York: Central European University Press. doi.org/10.1515/9786155225031.
- Gaillard, Claire-Lise. 2024. "Marriages of love and convenience: The French dating market and the revolution of romantic love (19th-20th century)". *The History of the Family* 29(4):506–31. doi:10.1080/1081602X.2024.2302497.
- Goodman, Dena. 2005. "Marriage Calculations in the Eighteenth Century: Deconstructing the Love vs. Duty Binary". *Journal of the Western Society for French History* 33:146–62.
- Jespersen, Sidsel Lysdal. 2025. "Ægteskabsannoncer - databehandling".
- Løkke, Anne, og Anette Faye Jacobsen. 1986. "Familieliv i Danmark, 1550 til år 2000". S. 7–118 & 176–269 i *Familieliv i Danmark, 1550 til år 2000*. Aarhus: Systime.
- Reddy, William M. 1997. "Against Constructionism: The Historical Ethnography of Emotions". *Current Anthropology* 38(3):327–51. doi:10.1086/204622.
- Rosenwein, Barbara H. 2002. "Worrying about Emotions in History". *The American Historical Review* 107(3):821–45. doi:10.1086/532498.
- Shields, Stephanie A. 2007. "Passionate Men, Emotional Women: Psychology Constructs Gender Difference in the Late 19th Century." *History of Psychology* 10(2):92–110. doi:10.1037/1093-4510.10.2.92.
- Stearns, Peter N., og Carol Z. Stearns. 1985. "Emotionology: Clarifying the History of Emotions and Emotional Standards". *The American Historical Review* 90(4):813–36. doi:10.2307/1858841.
- Stokvis, Pieter R. D. 2011. "Dutch Matrimonial Advertisements From 1825 Until 1925: Changing Self-Portraits And Partner Profiles". *Controlling Time and Shaping the Self: Developments in Auto biographical*

Writing since the Sixteenth Century, redigeret af A. Baggerman, R. M. Dekker, M. J. Mascuch, og M.-D. Leruez. Brill. doi.org/10.1163/ej.9789004195004.i-541.80

- Sturkenboom, Dorothée. 2000. "Historicizing the Gender of Emotions: Changing Perceptions in Dutch Enlightenment Thought". *Journal of Social History* 34(1):55–75. doi:10.1353/jsh.2000.0125.
- Vallgårda, Karen. 2020. *Skilsmisser*. 100 danmarkshistorier. Aarhus Universitetsforlag. doi.org/10.2307/j.ctv34wmmh2
- Vallgårda, Karen, og Katrine Rønsig Larsen. 2021. "Emotional Echoes: Young People, Divorce, and the Public Media, 1960–2000". *Journal of Social History* 55(1):226–53. doi:10.1093/jsh/shaa030.

Hjemmesider

- *Mediestream* – "Aviser". u.å. Først benyttet 03.12.2025 fra https://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/avis

Sidsel Lysdal Jespersen

crt659alumni.ku.dk